

Theosofie a okultismus rosekruciána

Rudolf Steiner

Cyklus přednášek. První přednáška. Budapešť, 3. června 1909

Rosekruciánská theosofie

V tomto cyklu bude mou úlohou předložit vám obraz theosofického světového názoru, a má to být z hlediska tak zvané rosekruciánské metody. Prosím vás, abyste toto označení „rosekruciánská metoda“ nechápali v tom směru, že se má o ní podat historické pojednání. Označení rosekruciánská metoda má jen říci, že theosofie má být znázorněna metodou, podle níž vždy byla znázorňována v tajných školách Evropy od 13. a 14. století, a nazývá se právě školením rosekruciánským.

Vy víte, že theosofie je něčím, co se ve starých dobách rozlévalo přes lidstvo jako pravda, aby se všude vytvářel v srdcích základ lidského poznání. Čím dále však jdeme nazpět, tím víc se tyto poznatky udržovaly v tajnosti. Proč? Ještě se k tomu vrátím v těchto přednáškách, proč tato univerzální moudrost byla sdělována v tajných školách a místech jen jednotlivcům, kteří byli shledáni k tomu zralými. Jen jednotlivcům, kteří se neměli pouze učit, ale něco se sebou podniknout, co proměnilo celou jejich duši, takže se stali jasnovidnými. Tím získali vhled do vyšších světů. A takoví pak byli posíláni ven, takřka jako poslové povolání k tomu, aby druhé lidi řídili a vedli. Dnes však spočívá pokrok v tom, aby zde bylo stále víc lidí, kteří jsou schopni tuto moudrost pochopit svým úsudkem a svým rozumem. Proto se stalo nutností, aby s tím, co se dřív utajovalo, stále víc byla seznamována veřejnost.

Během 19. století byla zevními poměry, s nimiž se ještě seznámíme, přivedena nutnost nechat vproutit do veřejnosti ke spáse a pokroku lidstva velké množství, významnou část poznatků duchovní vědy. V 19. století si strážci tohoto vědění toto: V dřívějších časech postačovalo sdělování duchovních věcí, jak přicházelo k člověku v náboženstvích nebo nějak jinak, aby se potřeby člověka ve vztahu k věčnosti uspokojily. Ale potřeby lidstva se mění. - A tak museli tito strážci prapůvodní moudrosti světa poznávat, že v budoucnosti bude stále víc lidí, jejichž duše nebudou už moci být uspokojeny starými formami sdělování duchovního významu. Pro takové lidi je teď možné nacházet uspokojení v theosofii. Tato theosofie, tato nová forma sdělování, vzniká z pozorování potřeby lidstva v novější době. Strážci tajného vědění přirozeně věděli, že takové časy mají přijít, ale teprve v určitém časovém bodě bylo nutné konat přípravu k tomu, aby se dala vlévat tato moudrost, a řeklo se: Musíme se postarat o to, aby se tato tajemství mohla pochopit také rozumem 19. a 20. století. - To se stalo ve 13. a 14. století. Velmi málo jich tenkrát bylo, kteří tento časový bod přípravy v Evropě zpozorovali.

Prvními rosekruciány byli ti, shromáždění kolem významné individuality známé pod

charakteristickým jménem „Christian Rosenkreutz“. Byl to právě tento Christian Rosenkreutz, kdo si v nejzřetelnějším smyslu mohl říci: Dostalo se nám v mystériích vědění, pokladu moudrosti o tom, co je nadsmyslové. Ponecháme-li vše tak jak je, pak smíme doufat, že i v budoucnu budeme moci dělat to, co se až dosud dělo: že jsme jednotlivé, v našich školách dozrálé lidi, když se naučili tajemství prapůvodní moudrosti světa a zřeli je, poslali ven, aby poučovali ostatní. Tato stará metoda šíření pramoudrosti světa má pokračovat, ale připravovat se musí ještě něco jiného. A byl schopen si říci: Mnohem větší množství lidí přijde, kteří budou toužit po této světové pramoudrosti. Mohli bychom ji sdělovat ve formě, jakou teď k tomu máme. Jenže aby se takto přijímala, k tomu patří vysoký stupeň víry a uznání naší autority, což ale bude v lidstvu stále víc a více mizet. Čím víc bude v lidech růst síla úsudku, tím méně budou učitelům věřit jako dřív. - Pro dřívější formu sdělování byla víra a důvěra předpokladem. Ale teď bylo třeba si říci: Přijdou lidé, kteří budou chtít sami zkoumat, co se jim sděluje. Ti budou říkat: U toho, co nám říkáte, chceme použít stejného logického rozumu, jakého používáme při pozorování smyslového světa. I když připustíme, že k vybádání duchovna je nutné ještě něco jiného než tento rozum, přesto chceme jím zkoušet. Proto bylo počátkem naší doby nutné vlévat prapůvodní světovou moudrost do nových forem. A byla to práce rosekruciánů: světovou pramoudrost ztvárnit tak, aby se postupně mohla přizpůsobit modernímu duchu a moderní duši.

Co je theosofie podle rosekruciánské metody? Theosofie sama o sobě je vždy a všude stejná. Theosof podle rosekruciánského způsobu je dnes theosofem 19. a 20. století. Jeho moudrost je ve svých formách přesně přizpůsobena tomu, čemu dnes lidé chtějí rozumět a co musí být. Co je specifické pro naši dobu? Cesta vývoje lidstva byla taková, že se lidé museli stále víc a více spřátelit se zevní fyzickou skutečností. Pohleďte jen do starých dob, kupř. na starou kulturu egyptskou, s jakými jednoduchými prostředky a silami ti lidé pracovali, prováděli své stavby, uspokojovali své osobní potřeby. Podívejte se naproti tomu na náš život dnešní s jeho celým rafinovaným přepychem pracovního výkonu pro fyzické pohodlí. Jaké nesmírné množství duchovní síly a duchovní práce je tu rozplýtváno pro denní fyzické potřeby! Bylo přirozeně nutné, ba přímo úlohou západního světa utvářet zevní kulturu tak, ovládat zevní přírodu natolik, aby fyzická pláň (*rovina*) byla skutečně opanována lidským duchem. Takový svět, jakým se stal ten náš, potřebuje jiné prostředky, aby mohl přijímat moudrost tajných škol, než doba stará. Když naproti tomu srovnáme vědění a poznatky Chaldejců ve vztahu k vědě spirituální s naším věděním dnešním, pak nás ovšem Chaldejci přesahují nebetyčně. Dnes obdivujeme takového Koperníka, Galilea, a co zaznamenala zevní věda, ale to všechno je dětskou hrou proti staré moudrosti Chaldejců. Pro dnešního badatele je planeta Mars např. zevním tělesem, jehož cesta a pohyb se může změřit. Chaldejci však ještě k tomu věděli, které síly a bytosti s tímto Marsem souvisejí, která božská vůle to všechno řídí, jaká spojitost je mezi těmito silami a člověkem. Bylo jim známo tajuplné vládnutí těchto duchovních sil. Proto je dnešní badatel tak bezmocný před vnitřní podstatou této staré chaldejské kultury. Zevní prostředky k jejímu probádání má, ale vnitřní ne. Theosofové a rosekruciáni tyto vnitřní spirituální prostředky mají, aby pronikli do jejího ducha.

Velká jména našich vědeckých autorit, o nichž se dnes dočítáme, že vykopávají hliněné válce a střepy, na nichž je vtištěna stará babylonská moudrost, ti stojí před tím jako tříleté dítě před

elektrickým přístrojem. Badatel neví, co si s tím má počít, co tu vykopává, tak mocné, tak nesmírně pronikavé bylo tenkrát spirituální vědění. Ale teprve zevní vědě bylo možné vytvořit rozumem a zevními prostředky naší kultury to, co dnes - a právem - obdivujeme jako velké kulturní pokroky posledních staletí. Taková doba však potřebuje jiný způsob myšlení, pociťování, aby pochopila ducha. Zde se snad smí vložit jedno varování. Dnes se tak mnoho mluví o vyšších nebo nižších vývojových stupních. Lidé se dohadují, byl-li větší Buddha nebo Kristus. Ale to je úplně jedno, na tom přece nezáleží. Není důležité, stojí-li assyrská moudrost výš nebo naše níž. My žijeme v materialisticky smýšlející přítomnosti a potřebujeme vlévání spirituálního vědění do naší kultury, aby touha lidstva po něm byla uspokojena. A rosekruciánská moudrost dává dnešnímu člověku toto vědění takovým způsobem, jak to potřebuje. Co se tu říká, zní možná trochu směle, ale prosím, nyní to přijměte, později se to vše vyjasní. Vždyť rosekruciánská moudrost byla vystavena většímu neporozumění než cokoliv na světě jiného.

A jak se věci odehrávaly, stalo se, že jednou velká individualita Christiana Rosenkreutze předvíдалa, které požadavky pro pochopení skutečně nastanou ze strany racionalisticky myslícího člověka, a jak už tenkrát se stalo nutností vlévat všechno vědění do takové formy, která by se utvářela k tomu, co požaduje dnešní doba. Musíme si ujasnit, že rosekruciáni to měli mnohem obtížnější, než některé podobné hnutí z dřívějšíka, neboť jejich počáteční působení ve 13. a 14. století spadalo do doby stále více se blížícího materialismu. Všechny moderní vymoženosti, parní stroje, telegraf a tak dál museli člověka plně postavit ven na fyzickou úroveň. Rosekruciáni měli pracovat pro dobu, která musí myslet matematicky. V tomto smyslu museli zahájit své přípravy, a také museli tedy být nejvíce nepochopení. O rosekruciánství se proto nemůžete poučit tím, co se o tom na veřejnosti oznamuje. Co se v rosekruciánství pěstovalo, nic z toho není vlastně v této literatuře k nalezení. Nejhlubší obsahy spirituální pravdy se u rosekruciánů pojímaly tak, jakoby se spirituálnost mohla připravovat v alchymistických kuchyních s retortami atd. Tímto pojetím alchymie se dostavil onen materialisticky zpitvořený obraz rosekruciánství, jak se dnes nabízí. Rosekruciáni měli připravit vědu, jíž by mohli dát pone- náhlu vproudit do světa své moudrosti.

Z toho všeho vidíte, že přednášíme-li dnešním lidem theosofii, musíme jim přednášet theosofii rosekruciánskou. Při použití starších forem bychom některé lidi získat mohli, ale to by museli být lidé, kteří nesouvisejí všemi nitkami svého bytí s dnešním světem a kulturou. Jsou takoví egoisté, kteří se úloze přítomnosti vyhýbají; my však chceme tuto přítomnost a její formy brát vážně. Musíme brát naši dobu takovou, jaká je, a snažit se působit na ni duchovně. V takovém smyslu má rosekruciánská theosofie pojímat svou úlohu. Po čas jednání kongresu jste měli možnost vidět, jak je tato theosofie schopna působit; např. jak zasahuje do lékařství. Ponechte jen lékařství, aby se tak materialisticky dál vyvíjelo: kdybyste mohli vidět čtyřicet roků dopředu, zděsili byste se, jakým brutálním způsobem bude toto lékařství postupovat, až k jakým formám smrti by lidé byli tímto lékařstvím léčeni. - Vždyť jak dnes zjišťuje lékařství účinek svého léku? Inu, na lidském materiálu, který nachází v nemocnicích a jinde, tedy zevním pozorováním. Spirituální moudrost je však taková, že působí do vnitřních souvislostí duchovna, která ví, co ve fyzičnosti odpovídá spiritualitě.

Úplné nové tvoření všeho lékařského vědění bude vycházet z toho, co se nazývá rosekruciánstvím. To však je pouze jedna oblast. Přirovnejte naše komplikované životní podmínky z dneška k podmínkám starých Chaldejců. Uvažte, jaké množství rozumové síly a kombinační schopnosti se vynakládá, aby šek, vystavený v New Yorku, byl v Tokiu proplacen. Takto uzpůsobená doba, která takovou kulturou s těmito prostředky opředla zeměkouli, ta potřebuje jiné spirituální metody, než doby dřívější. To okultista ví. Dnešní myšlení prostě nevystačí, aby zdolalo chaos zevních poměrů a úkolů, do nichž se bude člověk stále více dostávat. Myšlení ztuhne.

Dnes jsme v přechodné době, ale brzy nebude už myšlení dostatečně plynuté a tvárné, aby komplikované poměry zachytilo a přetvořilo. Proč tedy šíříme theosofii? Aby se docílilo praktických účinků. Theosofické myšlenky dělají myšlení elastičtější, plynulejším, umožňují rychlejší přehled většími souvislostmi. Tak má rose-kruciánství oplodňovat všechny oblasti života. Abyste viděli, jak prakticky theosofie působí, vezměte si malý sešitek, který jsem napsal „O výchově dítěte z hlediska duchovní vědy“ (Die Erziehung des Kindes vom Gesichtspunkte der Geisteswissenschaft). Co je v něm obsaženo, to bez rosekruciánské theosofie prostě nemůžete vědět. Ta nemá zůstat teorií, nýbrž se má stát přiložením ruky k praktickému dennímu životu. Hleďte to v dřívějších formách theosofie: prostě to tam není. Rosekruciánská theosofie tu není pro salon nebo nějakého poustevníka, ale pro celou kulturu lidstva.

Moudrost je vždy jen jedna. Přesto však taková, jak jednotlivý člověk žije a stále se dál vyvíjí, tak i lidstvo jako celek. A proto formy této lidem zjevované moudrosti se musí měnit, aby odpovídaly jejich vývojové cestě. Velcí učitelé lidstva působí mezi námi dnes jako vždy. Také my, kteří teď jako duše jsme zde přítomni, byli jsme vtěleni už dříve, prošli jsme všemi vývojovými epochami, řecko-latinskou, egyptsko-chaldejskou, a dále v čase, abychom přijímali vždy nové a nové vymoženosti, stále něčemu novému se učili. Představte si duši, která byla vtělena, když ji obklopovaly gigantické pyramidy a tajuplné Sfingy v Egypte! Jak jinak to působilo na luto duši než to, co je kolem ní dnes. Dokud může Země nabízet něco nového - a Země postupuje dopředu neustále - pak přijímá vždy znovu něco nového také duše. Duše není vtělována na Zemi k potěšení bohů, ale aby se učila. Jinak vyhlížela Země, když na ni duše vstoupila ve svém prvním vtělení, jinak bude vyhlížet v jejím vtělení posledním. Teprve tehdy přijdeme zase na tuto Zemi, až se na ni můžeme učit něčemu novému, proto je trvání doby mezi jednotlivými vtěleními tak velké. Jen uvažme, jak jinak vyhlížela severní oblast Evropy než dnes, třeba jen jako krajina, v době, když zde na Zemi kráčil Kristus. Nevstupujeme dvakrát na tuto Zemi, aniž bychom se mohli naučit něčemu novému. Všechno na světě je ve vývoji. Vývoj však znamená, že později se pokaždé zpracovává a prožívá něco nového.

Ale nejen lidé, všechny bytosti se vyvíjejí. Bude nám teď třeba hledat stezku k bytostem stojícím na vyšších stupních než člověk, avšak mnohokrát se přece člověk dostává s nimi do vztahu již v tomto životě. Také tyto vyšší bytosti podléhají zákonu vývoje, a jako naše duše před tisíci lety byly jiné, tak i tyto zjevující se bytosti v dřívějších dobách. Také ony se neustále učily. A když mluvíme o některé z vyšších bytostí, která k nám sestoupila, aby nám duchovními prostředky zvěstovala tajemství vyšších světů, pak si musíme říci: je to vznešené

umění, jemuž je třeba se učit. Dokonce i když je ta bytost bohem, musí se tomu učit. Neboť jinak se musí mluvit k lidem dneška, a jinak k těm, kdo žili před deseti tisíci lety. Vyšší bytosti zakoušejí právě tak svůj vývoj jako lidé. A co jsem za kongresového jednání řekl o události u Damašku, to právě ukazuje, jak se vyvíjejí vyšší bytosti. Předpokládejte, že by někdo byl jasnovidný dva tisíce let před zjevením Krista Ježíše. Duchovně vidoucí člověk zří nejen zevní okolní svět, ale i všechno, co náleží k duchovní sféře zemské aury. Jako jsou lidé obklopeni aurou, tak jsou i světová tělesa. A člověk se učí vidět ducha světového tělesa. Duchovní pozorovatel před dvěma tisíci lety by viděl v auře Země něco docela jiného než někdo takový před tisíci lety a někdo, kdo se stal jasnovidným dnes. Právě tak, jako se mění zevně obraz přírody, tak se také mění kolem nás obraz duchovního světa, do něhož někdo nahlíží.

Chci mluvit o události, k níž se později ještě vrátím: o hořícím trnitém keři a zvěstování na Sinaji. Co ta událost znamená? Co se tenkrát s Mojžíšem dělo? Jeho jasnovidná síla se vyvinula k určitému bodu, a on ve smyslovosti vnímal nadsmyslovost. Člověk bezjasnovidnosti by zde prostě vnímal přírodní úkaz. Mojžíš ale viděl v hořícím trnitém keři bytost, která se mu oznámí jako „Já sem ten Já-jsem!“ A věděl, že je zde tato bytost, že ten oheň nebyl jen zevním ohněm, ale za ním že se skrývá duchovnost. Jemu se tu zjevila bytost vroucně spojená s celým dalším vývojem lidstva, která si dala jméno: „Já jsem ten, který jsem já“. Co věděli teď všichni Mojžíšovi žáci? Učili se to v tehdejších mysterijních školách: Tatáž bytost, která se zjevila na Sinaji, sestoupí dolů na Zem a bude přebývat v lidském těle a po tři roky bude mluvit v jednom člověku, a tímto člověkem bude Kristus Ježíš. To zasvěcenci věděli. A věděl to také Šavel, který se později stal Pavlem. Ale ten si říkal: Jistě, tato bytost existuje, a ona sestoupí na Zem. Ale nemohu si představit, že skončí potupnou smrtí na kříži, tato bytost, která se zjevila jako Jahve v hořícím trnitém keři. - Co ho nyní mohlo přesvědčit? Událost u Damašku. V okamžiku, kdy se stal jasnovidným a viditelnou se mu stala aura Země a v ní viděl Krista, živého Krista, jenž se mu ukázal jako ten, kdo umřel na kříži, tehdy se stal Šavel Pavlem.

To se však mohlo vidět teprve v této době. Dříve, před dvěma tisíci lety, to ještě Kristus v auře Země nebyl, tenkrát byl ještě ve Slunci. Zarathustra viděl Slunce obklopené aurou: nazval ji Ahura Mazdao, velkou aurou Ormuzda. Tato bytost však sestoupila, a nejprve se zjevila Mojžíšovi v hořícím trnitém keři a pak přebývala jako člověk mezi námi v těle Ježíše z Nazaretu. „Já jsem světlo světa“, mohl proto říci o sobě Kristus. Předtím tak mluvit nemohl by nikdo, protože světlo světa předtím v nikom nežilo.

Tyto věci chceme vypracovat až k jejich úplnému pochopení. Dnes však se má jenom naznačit, že bytost Krista se vždy nemohla tak zjevit jako např. v případě Pavla. Kristova bytost si to musela nejprve získat; musela natolik vyvinout svou sílu, aby se mohla tímto způsobem zjevit. Před dvěma tisíci lety jí to ještě nebylo možné. Každá duše dělá v každém vtělení pokroky. To je důležité, na tom u vůdčích individualit záleží. Musíme poznávat, že Kristus není vždy stejný, musíme ho poznat v jeho specifickém způsobu působení, jak také on kráčí dál od vývoje k vývoji. A pro člověka je úchvatně povznášejícím pocitem, když poznává, jak - stejně jako jeho duše s její inkarnací a její pokračující cestou - i duchovní bytosti stoupají stále výš a výše a stávají se stále mocnějšími. Tím je dáno živé citění pro

vývoj. Právě v rosekruciánské theosofii záleží na tom, aby se ukázalo, jak taková bytost, jakou je Kristus, působila kdysi a nyní, jako u Mojžíše a potom u Pavla, aby se na tom vidělo, jak i taková bytost postupuje dál. To dává intimnější pochopení vývoje.

Pozorujme jednu dítě. Je zrozeno, spatřuje světlo světa, jak praví technický výraz, mění se, a právě v nejprvnějších týdnech života se mění obzvlášť rychle, vývojový děj se tu odvíjí oproti pozdějším epochám nejrychleji. Zevní materialistická věda může zde dokonce zjišťovat mnohé věci. Může např. pozorovat, když zkoumá mozek - to se dá zjistit zevními prostředky - jak u dítěte nahoře na hlavě, v místě, které zůstává ještě dlouhou dobu měkké, teprve později se uzavírají části lebky a pozvolna se utváří mozek. Členění a spojení má za úlohu, aby se vytvořil nástroj k tomu, co bude umět dítě až později: nástroj k myšlení; dítě má spojovat vjemy. Jasnovidec vidí teď na dítěti, jak v nejprvnějších dnech a týdnech vývoje je obklopoováno mocně působícími silami, které náležejí druhé bytostné části člověka, tělu éterickému. Víme, že toto éterické tělo má u dnešního člověka přibližně stejnou velikost jako tělo fyzické, ale u dítěte značně fyzické tělo navenek přesahuje, zvláště u hlavy. A zde je pak také obzvlášť živá práce těchto sil, která se pro jasnovidce vyjímá jako světelná hra. Je něco podivuhodného vidět, jak určité síly z těla vystřelují zdola nahoru, jak potom shora to září dolů, ze šije, ze všech stran sem a tam, kde víří vlasy, do živé světelné hry sil to vyzařuje, stává se v éterickém těle dítěte astrálně-éterickou hrou světél, která se pak časem stále více ztrácí. V této světelné hře spočívají síly, které vytvářejí ony spojovací články v mozku. Mozek je vytvářen teprve v době, když je už dítě narozené, a to z duchovní substance. Čtyřicet až padesát silových proudů zde můžete vidět společně pracovat - z nich je sestavováno světelné tělo - je to podivuhodné divadlo, když tak pozorujete dítě v prvních týdnech života. Znenáhla vniká toto světelné tělo do mozku dítěte, je potom uvnitř. Éterické tělo bylo u dítěte nejprve venku, obklopovalo hlavu, bylo docela primitivní. To bylo obklopeno oním tělem světelným, z něhož éterické tělo shromažďovalo síly, a nyní vstupuje zvolna do hlavy dítěte, usazuje se zde uvnitř jako komplikovaný éterický organismus. To je tím zázračným na vývoji, že všechno fyzické je konstruováno z duchovního světa, z duchovna je vypracováváno, což my sami pak přijímáme.

Duševnost si nejprve vypracovala obydlí, v němž pak přebývá. Tak vidíme, jak se to děje v malém světě, v lidském mozku dítěte. A tak je tomu i ve světě velkém. Pohleďte na zvlášť pokročilou individualitu jak je Ježíš z Nazaretu, v jehož těle po tři léta přebýval jako duše Kristus. Právě tak jako u dítěte si éterické tělo samo připravuje fyzický mozek, aby se pak později do něj nastěhovalo, tak i Kristus si předem připravoval místo, v němž by mohl přebývat. To si však musel nejprve vypracovat. Zprvu jen takřka zevně souvisel se Zemí, ta ho však ještě nemohla pojmout do sebe. Nejlepší individuality ale na ní pracovaly tak, že Kristus k ní mohl přicházet stále blíž a blíž, a sám Kristus při tom pomáhal. Vždyť kdo přetvářel tělo Ježíše z Nazaretu a nakonec je přivedl tak daleko, že mohlo přijmout Krista? Sám Kristus to učinil. Nejprve na něm pracoval zvenku a potom se mohl nastěhovat do člověka on sám.

Totéž se odehrává v malém světě jako ve velkém. A jen tím, že tyto bytosti nad námi se také vyvíjejí, je vůbec možný vývoj. Teprve tím, že se Kristus mohl ukázat nadsmyslově, stal

se planetárním duchem Země. Co je mikrokosmické, vždy odpovídá něčemu makrokosmickému.

Dnes jsem před vás nemohl postavit z rosekruciánství ani první kapitolu, mohl jsem jen teprve charakterizovat způsob, jak se má člověk učit myslet a pociťovat. Neboť pravdivý význam onoho „Poznej sám sebe“ je v tom, že tímto způsobem sledujeme světový vývoj. Kde je naše vlastní bytost? Není přece pouze v nás. Myslet si to, by bylo egoistické. Naše bytost je vybudovaná a zrozená z celého vesmíru a také náš vzestup má nás vést k tomu, abychom se odevzdali celému kosmu. Sebe- poznání chce člověka postavit do celého světa, aby mu zde ukázalo pravý smysl tohoto slova: sebepoznání.

GA 109